

CO DOKÁŽE LEŽ

AKTIVITA: FAKTA, NEBO NÁZORY?

Anotace:	Aktivita vede žáky k tomu, aby porovnali základní zásady novinářské práce s fungováním takzvaných dezinformačních webů. Žáci ve skupinách debatují o třech citátech, přitom se zamýšlejí nad tím, jaké informace by zpravodajské weby měly přinášet, jak posuzovat jejich důvěryhodnost a zda je důležité znát autory mediálních sdělení.
Vzdělávací oblasti a obsahové vzdělávací okruhy:	ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace, informatika a informační a komunikační technologie OV: společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ, jazykové vzdělávání a komunikace, vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích
Průřezová témata:	ZV a GV: OSV, MV OV: OVDS, IKT
Klíčové kompetence:	ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, kompetence využívat prostředky informačních a komunikačních technologií a pracovat s informacemi
Doporučený věk:	15+
Cíle:	Žáci <ul style="list-style-type: none"> ▪ se zamýšlejí nad podstatou novinářské práce ▪ mají povědomí o fungování dezinformačních webů působících v České republice ▪ umějí kriticky posoudit důvěryhodnost mediálních sdělení
Délka:	45 min. (včetně projekce filmu)
Pomůcky:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PRACOVNÍ LIST 1, 2 a 3, od každého listu dvě kopie ▪ LIST PRO VYUČUJÍCÍ ▪ papír a psací potřeby
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hodinu zahájíme otázkou: <i>Co vás napadne, když se řekne „alternativní web“?</i> Dále zjišťujeme, zda žáci znají nějaké alternativní weby, a ptáme se, v čem se podle nich odlišují oproti mainstreamovým webům. Více informací k tomuto tématu najdete v informačním textu <i>Otázky a odpovědi</i> u lekce <i>Mimořádná zpráva</i>. 2. Následuje projekce filmu.

3. Po projekci provedeme reflexi emocí metodou jednoho slova.
Poznámka: Další metody reflexe emocí najdete v informačním textu *Jak na reflexi emocí po filmové projekci*.
4. Rozdělíme žáky do šesti skupin – dvěma z nich rozdáme **PRACOVNÍ LIST 1**, dvěma **PRACOVNÍ LIST 2** a dvěma **PRACOVNÍ LIST 3**. Necháme žákům pár minut na přečtení citátů a vypracování odpovědí.
5. Jednotlivé skupiny poté sdílejí své odpovědi. Ostatní je doplňují, probíhá diskuse.

Reflexe:

Reflexe probíhá formou diskuse, která navazuje na debatu o otázkách k citátům. Prozradíme žákům, že většina článků na webu AC24.cz má uvedeno jako autora „RedakceAC24“. O tom, z koho se redakce skládá, nejsou přitom dohledatelné žádné informace. Ptáme se žáků: *Jaký přikládáte význam tomu, když článek není podepsaný jmenovitě?*

Připomeneme, že na většině takzvaných dezinformačních webů, které zmiňoval dokument, to je stejné – provozovatelé a autoři článků jsou neznámí. Poté debatujeme o tom, jak rozlišit důvěryhodné a nedůvěryhodné informace.

Z reflexe by mělo vyplynout, proč je důležité vědět, KDO je autorem mediálních sdělení a KDO zpravodajské weby provozuje. Pokud to nevíme, těžko pak zjistíme, jaká je jejich motivace, PROČ nám daná mediální sdělení předkládají. Pokud neznáme odpovědi na otázku KDO? a PROČ?, měla by nám v hlavě naskočit myšlenka: **PROČ bych měl/a takovému sdělení věřit?**

Poznámka: KDO? a PROČ? jsou dvě z *5 klíčových otázek*, které pomáhají posuzovat důvěryhodnost mediálních sdělení. Všechny 5 klíčových otázek můžete v závěru hodiny promítnout nebo rozdat žákům vytištěné.

Zkušenosti z praxe:

Aktivitu jsem realizovala se studenty 3. ročníku oboru knihkupecké a nakladatelské činnosti. Při diskusi o citátech žáky zaujalo, že většina článků na webu AC24.cz má uvedeno jako autora „RedakceAC24“ a že o tom, z koho se redakce skládá, nejsou přitom dohledatelné žádné informace. Žáci následně pracovali ve skupinách a prezentovali své názory v diskusi. Někteří otevřeně přiznali, že dění ve světě příliš nesledují právě z toho důvodu, že se nedokážou orientovat v tom, co je a co není objektivní zpráva. Z aktivity pro nás vystaly nové náměty pro další práci.

Ivana Pastyříková, Střední škola designu a umění, knižní kultury a ekonomiky Náhorní, Praha

CO DOKÁŽE LEŽ

PRACOVNÍ LIST 1

Přečtěte si citát a motto níže. Poté odpovězte na otázky pod nimi. Své odpovědi rozvedte.

Ondřej Geršl, provozovatel webu AC24.cz, popisuje, jak autoři webu přistupují k článkům, které publikují:

„My autenticitu toho článku zachováme a necháme mu volný prostor. Revidovat to nebudeme, ani jsme to nikdy nedělali. Potom to může vyvolat rozpaky, ale věříme, že čtenář je inteligentní, aby si vytvořil názor sám.“

Motto webu: Nezávislé zpravodajství z celého světa aneb Co se jinde nedozvíte.

1. Ondřej Geršl mluvil o tom, že spolupracují s českými i zahraničními autory, kteří jim posílají články. Proč by redakce AC24.cz měla nebo neměla ověřovat informace, které na webu publikuje?

2. Co pro vás znamená, když je pod článkem podepsána konkrétní osoba? Jak vnímáte, když pod článkem není podepsán nikdo?

3. Jakou má provozovatel webu zodpovědnost za zprávy, které jsou na jeho webu publikovány?

4. Jaký je rozdíl mezi názory a fakty?

CO DOKÁŽE LEŽ

PRACOVNÍ LIST 2

Přečtěte si následující citát a odpovězte na uvedené otázky. Svě odpovědi rozvedte.

Sabina Slonková, investigativní novinářka

„Většina lidí, kteří konzumují zprávy na webu, je prostě konzumují tak, jak leží, nerozlišují důvěryhodnost a serióznost.“

---

1. Jsou všechny zprávy na webu důvěryhodné stejně? Pokud ne, jak poznáte ty nedůvěryhodné?

2. Když si nejste jisti, jestli je nějaká informace na webu pravdivá, jak byste ji ověřili?

3. Jak by vás mohla poškodit konzumace nekvalitních zpráv? Vymyslete 3 konkrétní nepravdivé zprávy, s nimiž byste se mohli setkat, a ke každé z nich přiřete konkrétní negativní dopad na váš život, který by tyto informace mohly mít, pokud byste jim věřili.

4. Jak často ověřujete vy důvěryhodnost zdrojů? V jakých situacích je neověřujete?

Přečtěte si následující citát a odpovězte na uvedené otázky. Svě odpovědi rozvedte.

Peter Pomerantsev, novinář britsko-ruského původu

„Nezáleží na tom, jaký příběh použijete, hlavně, že vypustíte dostatek dezinformací na to, aby se pak lidé nebyli schopni rozhodnout. Protože v mlze jste ztraceni a nevíte kudy kam.“

---

1. Souhlasíte, nebo nesouhlasíte s tvrzením Pomerantseva? Proč?

2. Když získáváte z různých médií protichůdné informace, jak na to reagujete? Napadá vás příklad nějaké události, o které se objevovalo na internetu mnoho navzájem si protiřečících teorií?

3. Podle čeho se rozhodujete, zda je nějaká informace na internetu důvěryhodná?

4. Nakolik jsou podle vás dezinformace (tedy záměrně šířené nepravdivé informace) společenským problémem?

CO DOKÁŽE LEŽ

LIST PRO VYUČUJÍCÍ

Návrh odpovědí na otázky k citátům

Citát 1:

1. *Jaký je rozdíl mezi názory a fakty?*

Názory vyjadřují subjektivní pohled autora a často vyjadřují **hodnotící soudy** (např. někdo je zlý, nějaká politika je dobrá). Hodnotící soudy se samy o sobě nedají ověřit, dají se ověřit jen argumenty, kterými je mluvčí zdůvodňuje (např. tato politika je dobrá, protože zapříčinila nárůst HDP – můžeme ověřit, zda HDP skutečně narostl, a prozkoumat, do jaké míry se na tom podílela zmíněná politika). Pro někoho jiného mohou být však kritéria toho, co znamená dobrá politika, odlišná. Tvrzení „Tato politika je dobrá“ nelze tedy objektivně vyhodnotit jako pravda nebo nepravda.

Fakta jsou výroky, které **se dají ověřit nebo změřit** (např. parlamentní volby se konaly 2. února, v České republice je průměrný věk 76 let). Tato tvrzení se dají většinou rozdělit do kategorií pravda a nepravda. Procesu ověřování faktů se říká *fact checking*, v České republice se jím zabývá například Demagog.cz.

2. *Ondřej Geršl mluvil o tom, že spolupracují s českými i zahraničními autory, kteří jim posílají články. Proč by redakce AC24.cz měla, nebo neměla ověřovat informace, které na webu publikuje?*

Ověřování informací je jedním ze **základních standardů profesionální novinářské práce**. V etických kodexech novinářů (např. v *Syndikátu novinářů České republiky*) je stanoven požadavek podávat čtenářům přesné a pravdivé informace. Ověřování informací z hlediska jejich faktické správnosti není cenzura.

3. *Co pro vás znamená, když je pod článkem podepsána konkrétní osoba? Jak vnímáte, když pod článkem není podepsán nikdo?*

Pokud nevíme, kdo text napsal, je to důvod k ostražitosti. **Nemůžeme pak zhodnotit kvalifikaci autora a jeho záměr**. Transparentnost je fér směrem ke čtenáři.

Poznámka: Více informací najdete v lekcí *Kovyho mediální ring – 1. díl: KDO?*.

4. *Jakou má provozovatel webu zodpovědnost za zprávy, které jsou na jeho webu publikovány?*

Svoboda projevu má svá **omezení daná zákonem** (nezákonné je např. šířit nepravdivé zprávy nebo podněcovat nenávisť vůči menšinám). Tyto zákony platí na internetu stejně jako mimo něj. Pokud je obsah na webu v rozporu se zákony, provozovatel webu za to tedy nese zodpovědnost.

Poznámka: Vyzkoušejte k tomuto tématu aktivitu *Svoboda projevu v České republice*.

Citát 2:

1. *Jsou všechny zprávy na webu důvěryhodné stejně? Pokud ne, jak poznáte ty nedůvěryhodné?*

Všechna mediální sdělení na internetu nejsou stejně důvěryhodná. Některá citují údaje a data, která nejsou podložena žádnými zdroji, některá jsou vytržena z kontextu ve snaze účelově čtenářem manipulovat, některá obsahují lži. Pro posuzování důvěryhodnosti mediálních sdělení doporučujeme nástroj 5 klíčových otázek, který vede ke zvážení formy i obsahu sdělení.

2. *Když si nejste jisti, jestli je nějaká informace na webu pravdivá, jak byste ji ověřili?*

Zkuste dané mediální sdělení zanalyzovat pomocí již zmíněného konceptu 5 klíčových otázek. Porovnejte také, zda a případně jak o události píšou jiná média. Pokud se autor v článku odkazuje na nějaký zdroj, zkuste daný údaj vyhledat a **ověřit u primárního zdroje** informace.

3. *Jak by vás mohla poškodit konzumace nekvalitních zpráv? Vymyslete 3 konkrétní nepravdivé zprávy, s nimiž byste se mohli setkat, a ke každé z nich přiřete konkrétní negativní dopad na váš život, který by tyto informace mohly mít, pokud byste jim věřili.*

Odpovědi se odvíjejí od nepravdivých zpráv, které žáci vybrali. Nepravdivé zprávy mohou mít mnoho vážných dopadů. Například na zdraví (přípravky, které slibují okamžité hubnutí bez námahy, a další „zázraky“), na vztahy s ostatními lidmi (různé pomluvy) nebo obecně na jakákoli osobní rozhodnutí (volba školy, nákup různých produktů apod.).

4. *Jak často ověřujete vy důvěryhodnost zdrojů? V jakých situacích je neověřujete?*

Odpověď je individuální. Každý konzument se chová v prostředí médií jinak. Ovlivňuje jej mnoho faktorů, například to, kolik času může sdělení věnovat, jeho vnitřní motivace analyzovat důvěryhodnost sdělení a míra osvojení potřebných kriticko-analytických dovedností.

Citát 3:

1. *Souhlasíte, nebo nesouhlasíte s tvrzením Pomerantseva? Proč?*

Každá odpověď, která je podložena argumenty, je legitimní. Odborníci se nicméně shodují, že vyvolání zdání, že pravdu nelze zjistit, je jedna z nejčastějších taktik, jak dovést lidi k apatii a snadnější manipulovatelnosti.

2. *Když získáváte z různých médií protichůdné informace, jak na to reagujete? Napadá vás příklad nějaké události, o které se objevovalo na internetu mnoho navzájem si protirečících teorií?*

Mnoho protirečících si teorií kolovalo na internetu například o **sestřelení letadla MH-17**. Doporučujeme informační text k audiovizuální lekci s názvem Svět podle Russia Today.

3. *Podle čeho se rozhodujete, zda je nějaká informace na internetu důvěryhodná?*

Každý má svá vlastní měřítká. Za Jeden svět na školách doporučujeme koncept **5 klíčových otázek**, který vede ke zvážení formy i obsahu sdělení a který lze aplikovat na jakékoli mediální sdělení.

4. *Nakolik jsou podle vás dezinformace (tedy záměrně šířené nepravdivé informace) společenským problémem?*

Odpověď je individuální. Jisté však je, že české státní orgány dezinformace za bezpečnostní riziko považují. Bezpečnostní informační služba České republiky (BIS) zmiňuje ohrožení dezinformacemi a informační válkou ve svých výročních zprávách. V roce 2017 vzniklo pod Ministerstvem vnitra Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám, které dezinformace monitoruje a ty, jež považuje za závažné, také vyvrací.